

یادداشتی دربارهٔ فهرست مطالب

تاریخ آراکل تبریزی

عزیز دولت‌آبادی

آراکل از تاریخ نویسان ارمنی زبان تبریز می‌باشد که در تاریخ ۱۰۸۱ ه. ق مطابق ۱۶۷۰ میلادی در اجمیاذین رخ در نقاب خاک کشیده است. وی به اشارهٔ پیشوای مذهبی ارمنه بنوشتن تاریخ عصر خود پرداخت و پس از سیر و سفر در ممالک ایران و عثمانی و مطالعهٔ منابع و مآخذ و اسناد لازم در اواخر دوران زندگی خود تاریخی به زبان ارمنی مشتمل بر وقایع ارمنه و چگونگی حالات آنان از سال ۱۶۰۲ تا ۱۶۶۲ میلادی و روابط آنان در ایران و عثمانی و ارمنستان و گرجستان و مهاجر نشان از جلفای آذربایجان به جلفای اصفهان و سرگذشت رجال تاریخی ایران و عثمانی و ... تألیف کرد این تاریخ در حدود ۷۰۰ صفحه به قطع وزیری است و مکرر بطبع رسیده است. برای اطلاع بیشتر ترجمهٔ فهرست مندرجات آن ذیلا نقل میشود*:

۱- دربارهٔ ناراحتی‌هایی که کاتولیکوسها (پیشوایان مذهبی ارمنه) از باج بگیران داشتند ص ۵.

---

* این فهرست با تشریح مساعی خانم گوهار هارطونیان و آقای زرایی خسروی‌ان همکاران دانشمندم ترجمه شده است.

- ۲- دربارهٔ ورود وارتاپت سیراپیون به اجمیادزین (معروف به اوچ کلیسا) و تصدی مقام کاتولیکوسی ص ۸ .
- ۳- دربارهٔ ورود شاه عباس شاهنشاه ایران زمین به ارمنستان و بازگشت وارتاپت سیراپیون به مکان اولیه اش ص ۱۴ .
- ۴- دربارهٔ حملهٔ جفال اوغلی ها (جلال اوغلی؟) که باعث شد شاه عباس آنها را از حوالی آرات و همچنین از کشورهای هم‌مرز دور براند ص ۳۷ .
- ۵- دربارهٔ انتقال ارامنه به جلفای اصفهان ص ۵۲ .
- ۶- در بارهٔ دومین حملهٔ سردار جفال اوغلی و شکست خوردن او ص ۷۱ .
- ۷- در بارهٔ آگاهانیدن جفال اوغلی از قحطی و چپاولگری های اشرار ص ۷۹ .
- ۸- دربارهٔ تسخیر شهر گنجه و شاه‌اخی ص ۹۳ .
- ۹- چگونه شاه‌عباس شاه‌گر جستان را پیش خود فرا خواند ص ۹۸ .
- ۱۰- دومین اقدام شاه عباس علیه شاه‌گر جستان ص ۱۰۲ .
- ۱۱- دربارهٔ انهدام کشور گر جستان و کشته شدن «لاواسب شاه» بدست شاه عباس اول ص ۱۰۶ .
- ۱۲- داستان کشته شدن مادر تمراز شاه کاخت بدست شاه عباس ص ۱۴۳ .
- ۱۳- ۱۴- ذکر رنجها و ناراحتیهائی که متوجه مردم ارمنستان شد ص ۱۴۷ .
- ۱۵- دربارهٔ کمبود و قحطی گوسفند در سرزمین «گوداو» که عراقستان نامند ص ۱۷۱ .

- ۱۶- درباره کشف بقایای اسکلت راهبه «هریسیمه» توسط فرنگیها و بردن آن بشهر اصفهان ص ۱۷۸ .
- ۱۷- چگونه و بچه سبب ید مقدس گریگور روشنگر و همچنین سنگهای مقدس اجمیادزین به اصفهان برده شد؟ ص ۱۹۸ .
- ۱۸- چگونه شاه عباس از کاتولیکوس «ملیکست» صد تومان جریمه گرفت ص ۲۱۴ .
- ۱۹- داستان متواری شدن روحانیون و کاتولیکوس (جائلیق ساهاک) ص ۲۲۹ .
- ۲۰- درباره اختلافات ساهاک کاتولیکوس باروحنیون اجمیادزین و موسس (موسی) کاتولیکوس ص ۲۳۸ .
- ۲۱- داستان بنای نخستین دیرها و کلیساها در بیابانها توسط مردان عظیم الشان و صالح چون اسقف «سرکیس» و پدر روحانی «گیراگوس» ص ۲۴۹ .
- ۲۲- درباب همان دیر بزرگ بیابان ص ۲۶۰ .
- ۲۳- داستان روحانیون بزرگ و اخلاق و سلوک «ارتاپت بقوس» ص ۲۶۶ .
- ۲۴- درباره نیل به مقام ارتاپتی و جائلیقی «موسس» و تعمیرات کلیسای مقدس اجمیادزین ص ۲۴۴ .
- ۲۵- درباب انتصاب پیلیوس به مقام ارتاپتی و کاتولیکوسی و نیز در مورد تعمیرات کلیساهای «گایانه» و «هریسیمه» دورا هبه مقدس و کشف اسکلت‌های آنان ص ۳۱۴ .
- ۲۶- درباره احداث کلیسائی پرشکوه ص ۳۴۷ .
- ۲۷- درباره شهادت پدر روحانی «آندریاس» ص ۳۵۴ .

- ۲۸- داستان رنجها و ناراحتیهائی که آرامنه ساکن شهر «ایلو»
متحمل شدند ص ۳۶۳.
- ۲۹- بوسیله چه کسانی و بچه نحو بعضی از رشته‌های علوم نظری
که مفقود شده بود باز یافته شد ص ۳۹۰.
- ۳۰- داستان ید مقدس گریگور روشنگر ص ۴۱۴.
- ۳۱- شرح انتصابات روحانیون بزرگ به مقام کاتولیکوسی از
زمان کاتولیکوس فرسس کلایه‌تسی تا کنون ص ۴۳۲.
- ۳۲- وقایع نیل به مقام وارتاپتی روحانیون در اجمیدازین از زمان
مختارگش تا بحال ص ۴۴۰.
- ۳۳- بچه سبب آرامنه مقیم اصفهان را به آن سوی رودخانه
برده و اسکان دادند؟ ص ۴۴۲.
- ۳۴- داستان عبریهای مقیم اصفهان و سایر عبریهای که در تحت
لوای شاهنشاهی ایران زندگی میکردند ص ۴۵۸.
- ۳۵- درباب زمین لرزه بزرگ شهر تبریز ص ۴۸۱.
- ۳۶- درباره مقبره و استخوانهای جسد «واردپاتریک» ص ۴۸۶.
- ۳۷- درباره زمین لرزه شهر وان و شهرهای اطراف آن ص ۴۸۹.
- ۳۸- داستان غارت دیر معروف «واراگ» و به اسارت بردن آواک
مقدس به دژ «خوشاب» و برگرداندن وی بشهر «وان» ص ۴۹۴.
- ۳۹- درباره عزیمت حسین آقا به جولامریک ص ۵۰۴.
- ۴۰- داستان کشتن چمار ص ۵۰۶.
- ۴۱- داستان کشته شدن سلیمان بیک ص ۵۱۲.
- ۴۲- داستان ابراهیم بیک که چگونه ملقب به «بارون» شد و به

- شهر «وان» برگشت ص ۵۱۹ .
- ۴۳- داستان کشف بقایای اسکلت «هوهان کاراپت» که در جلفا مدفون شده بود ص ۵۲۲ .
- ۴۴- داستان شهادت طفل معصوم «نیکو غویوس» ص ۵۲۶ .
- ۴۵- داستان شهادت سنت خاچاطور ص ۵۳۲ .
- ۴۶- داستان شهادت گروهی از مسیحیان ص ۵۴۲ .
- ۴۷- داستان شهادت «مختار» مسیحی ص ۵۴۷ .
- ۴۸- داستان شهادت «آوادیس» مسیحی ص ۵۵۲ .
- ۴۹- درباره مرثی که در واپسین دم زندگی معجزه‌های خدا براو نازل گردید ص ۵۵۶ .
- ۵۰- درباره آتش سوزی بعضی از نقاط شهر بزرگ قسطنطنیه ص ۵۶۱ .
- ۵۱- داستان پادشاهان عثمانی - حکومت عثمان اوغلی که «خوند کاره» نامیده میشد ص ۵۶۶- حکومت شاهان عثمانی ص ۵۷۰ و درباره وقایع سلطنت ۴۷ تن از شاهان عثمانی ص ۵۷۸ گفتاری دیگر درباره شاهان عثمانی و طرز حکومت آنان ص ۵۸۱ .
- ۵۲- درباره جمعیت ایران ص ۵۸۴- رجال معروف ایران ص ۵۸۶ .
- ۵۳- درباره اسامی واحوالات محترمین ونجبا ص ۵۸۸ . بحث در باره جواهراتی که در جهان وجود دارد ونخستین آنها الماس میباشد . ص ۵۹۶- سخنی دیگر درباره «پاتزهر»؟ ص ۶۰۲ .
- ۵۴- تاریخ کشور اقوانستان بنگارش وارنایپت «هوهانس زارتسی»

- ۵۵- خلاصه مطالب با ذکر تاریخ آنها ص ۶۲۰- تاریخ وقایع قوم یهود و مردی «سابط» نام که گوید من (کریستوس) ناجی قوم یهودم و اکنون ظاهر شده‌ام که آنها و کسانی را که از آنها پیروی میکردند نجات بخشم ص ۶۵۱.
- ۵۶- انگیزه نگارش این تاریخ و شرح حال مؤلف آن ص ۶۶۶.